

Per maistą ir aplinką plintančių užkrečiamųjų ligų protrūkių 2025 m. apžvalga

ĮVADAS

Per maistą ir aplinką plintančių užkrečiamųjų ligų protrūkių (toliau – protrūčiai) apžvalga parengta remiantis protrūkių apibendrintais epidemiologinės diagnostikos duomenimis, kuriuos nustatyta tvarka teikia Nacionalinio visuomenės sveikatos centro (toliau – NVSC) departamentai.

Protrūkių epidemiologinėje diagnostikoje dalyvauja NVSC, asmens sveikatos priežiūros įstaigos (ASPI), Nacionalinė visuomenės sveikatos priežiūros laboratorija (NVSPL) ir Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos (VMVT).

Surinkti duomenys vertinami pagal ligos sukėlėją, užsikrėtimo vietą, teritorinį pasiskirstymą, rizikos veiksnius, protrūkio išplitimo mastą, užkrečiamosios ligos dažnumą ir sunkumą, ligos plitimo pobūdį bei sezoniskumą.

2025 m. į analizę nebuvo įtraukti protrūčiai, sukelti nepatikslintos etiologijos sukėlėjų (TLK - 10-AM ligos kodai A08.4, A09, A09.9), taip pat protrūčiai, kuriuos sukėlė įprasti sezoniniai virusai (rotavirusai, norovirusai, adenovirusai ir kt.). Tačiau, nepriklausomai nuo susirgusiųjų skaičiaus, analizėje buvo įtraukti visi protrūčiai, turintys didelę visuomenės sveikatai reikšmę: bakterinių infekcijų, virusinio hepatito A (VHA) bei žarnyno pirmuonių sukeltų ligų protrūčiai.

2025 m. Lietuvoje registruota 40 protrūkių, iš jų 31 (77,5 proc.) buvo šeiminiai, o 9 (22,5 proc.) – išplitę protrūčiai. Protrūkių metu susirgo 128 asmenys, iš kurių 74 (57,8 proc.) buvo gydyti stacionare. Daugiausia pranešimų gauta iš Kauno ir Vilniaus NVSC departamentų. 2025 m. išplitusių protrūkių priežastys dažniausiai buvo nustatomos taikant aprašomąjį epidemiologinio tyrimo metodą.

PROTRŪKIŲ TENDENCIJA

Protrūkių ir atvejų skaičius 2024–2025 m.

Siekiant užtikrinti 2024 m. ir 2025 m. duomenų palyginamumą, buvo atlikta retrospektyvinė 2024 m. duomenų atranka, taikant 2025 m. analizės metodiką. Iš 2024 m. analizės pašalinus nevertinamas protrūkių grupes – virusinius protrūkius (išskyrus VHA ir nepatikslintos etiologijos sukėlėjų protrūkius) nustatyta, kad tikslinių protrūkių (bakterinių, žarnyno pirmuonių ir VHA) skaičius iš esmės išliko stabilus.

2024 m. buvo registruoti 45 tiksliniai protrūčiai, o 2025 m. – 40 protrūkių. 2025 m. bendras užregistruotų protrūkių skaičius, palyginti su 2024 m., sumažėjo 11,1 proc. (nuo 45 iki 40), o protrūkiuose susirgusių asmenų skaičius sumažėjo 13,5 proc. (nuo 148 iki 128 atvejų) (1 lentelė).

Pokyčiai pagal sukėlėjus 2024–2025 m.

Vertinant protrūkius pagal sukėlėjus, nustatyti reikšmingi struktūriniai pokyčiai. Salmoneliozės protrūkių skaičius sumažėjo nuo 16 iki 13 (1,2 karto), o susirgusiųjų skaičius – nuo 82 iki 56 atvejų. Nepatikslintų bakterinių sukėlėjų protrūkių skaičius sumažėjo nuo 19 iki 9 (2,1 karto), o atvejų skaičius – nuo 46 iki 33. Žarnyno pirmuonių sukeltų ligų protrūkių skaičius sumažėjo nuo 4 iki 2 (2 kartus), o susirgusiųjų – nuo 8 iki 4 atvejų.

Tuo pat metu matomas kai kurių infekcijų protrūkių skaičiaus augimas. Kampilobakteriozės protrūkių skaičius padidėjo nuo 3 iki 9 (3 kartus), o atvejų skaičius – nuo 6 iki 21. Jersiniozės protrūčiai padvigubėjo – nuo 2 iki 4, o susirgusiųjų skaičius išaugo nuo 4 iki 8. VHA protrūkių skaičius padidėjo nuo 1 iki 2, o atvejų skaičius – nuo 2 iki 4.

2025 m. pirmą kartą analizuojamu laikotarpiu užregistruotas botulizmo protrūkis, kurio metu susirgo 2 asmenys (1 lentelė).

1 lentelė. Protrūkių ir atvejų skaičius pagal sukėlėją 2024–2025 m.

Ligos sukėlėjai	Protrūkių skaičius		Atvejų skaičius	
	2024 m.	2025 m.	2024 m.	2025 m.
Bakterijos – iš viso	40	36	138	120
Salmonelės	16	13	82	56
Kampilobakterijos	3	9	6	21
Botulizmo sukėlėjas	0	1	0	2
Jersinijos	2	4	4	8
Bakterijos, nepatikslintos	19	9	46	33
Virusai – iš viso	1	2	2	4
Hepatito A virusai (HAV)	1	2	2	4
Žarnyno pirmuonys – iš viso	4	2	8	4
Amebos	0	1	0	2
Kiti patikslinti žarnyno pirmuonys	3	1	6	2
Žarnyno pirmuonys, nepatikslinti	1	0	2	0
Iš viso:	45	40	148	128

2025 M. PROTRŪKIAI

Protrūkių struktūra ir ligonių hospitalizacija 2025 m.

2025 m. bendroje protrūkių struktūroje didžiausią dalį sudarė salmonelių sukelti protrūkiai – 32,5 proc. (13 protrūkių). Kampilobakterijų ir nepatikslintų bakterinių sukėlėjų sukelti protrūkiai sudarė po 22,5 proc. (po 9 protrūkius). Jersinijų protrūkiai sudarė 10,0 proc. (4), žarnyno pirmuonių ir VHA – po 5,0 proc. (po 2), o botulizmo – 2,5 proc. (1 protrūkis) visų užregistruotų protrūkių.

2025 m. žarnyno infekcinių ligų protrūkiuose susirgo 128 asmenys. Daugiausia ligonių nustatyta salmoneliozės protrūkiuose – 43,8 proc. (56 atvejai). Nepatikslintos bakterinės kilmės infekcijos sudarė 25,8 proc. (33 atvejai), kampilobakteriozė – 16,4 proc. (21), jersiniozė – 6,3 proc. (8), VHA ir žarnyno pirmuonių sukeltos infekcijos – po 3,1 proc. (po 4), o botulizmas – 1,6 proc. (2 atvejai) (2 lentelė).

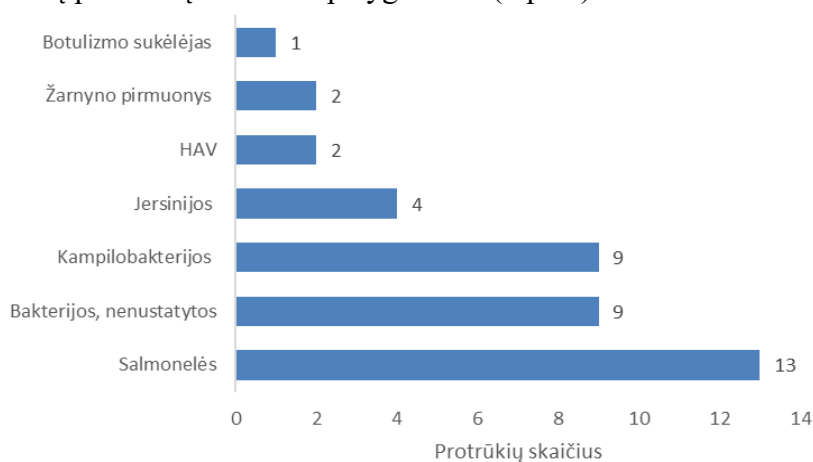
Hospitalizacijos rodikliai reikšmingai skyrėsi priklausomai nuo ligos sukėlėjo. Didžiausia hospitalizavimo dalis nustatyta botulizmo (100 proc.), salmoneliozės (91,1 proc.), kampilobakteriozės (57,1 proc.) ir VHA (50,0 proc.) protrūkiuose. Iš viso 2025 m. protrūkių metu hospitalizuota 57,8 proc. ligonių. Registruoti 2 mirties atvejai, susiję su salmoneliozės ir botulizmo protrūkais (2 lentelė).

2 lentelė. Protrūkių etiologija, pobūdis, ligonių skaičius ir jų hospitalizacija 2025 m. (n=40)

Sukėlėjai	Protrūkiai				Ligoniai			
	Protrūkių sk.	proc. iš bendro sk.	Išplitę	Šeiminiai	Ligonių sk.	Hospitalizuotų sk.	Hospitalizuotų ligonių proc.	Mirusiųjų sk.
Salmonelės	13	32,5	4	9	56	51	91,1	1
Kampilobakterijos	9	22,5	1	8	21	12	57,1	0
Botulizmo sukėlėjas	1	2,5	1	0	2	2	100	1
Jersinijos	4	10,0	1	3	8	3	37,5	0
Bakterijos, nenustatytos	9	22,5	2	7	33	4	12,1	0
Hepatito A virusas (HAV)	2	5,0	0	2	4	2	50,0	0
Žarnyno pirmuonys	2	5,0	0	2	4	0	0,0	0
Iš viso:	40	100	9	31	128	74	57,8	2

2025 m. daugiausia protrūkių buvo susiję su salmonelėmis, kampilobakterijomis ir nepatikslingais bakteriniais sukėlėjais. Didžiausi hospitalizacijos rodikliai nustatyti botulizmo ir salmoneliozės protrūkiuose.

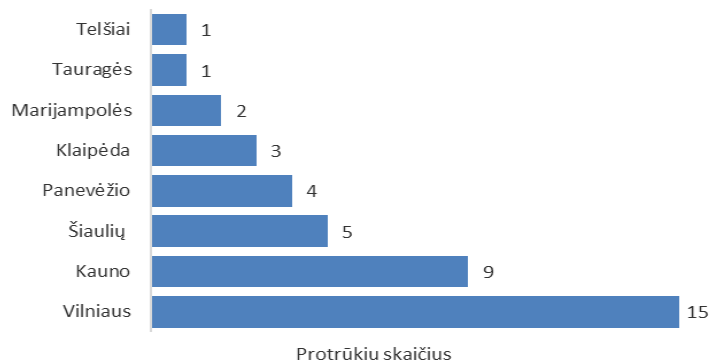
Siekiant vizualiai įvertinti 2025 m. protrūkių pasiskirstymą pagal sukėlėjus, pateikiamas užregistruotų protrūkių skaičiaus palyginimas (3 pav.).

3 pav. Užregistruotų protrūkių skaičius pagal sukėlėjus 2025 m. (n=40)

Protrūkių pasiskirstymas apskrityse

Protrūkių teritorinis pasiskirstymas 2025 m. buvo netolygus: didžiausias protrūkių skaičius registruotas Vilniaus ir Kauno apskrityse; dalyje apskričių protrūkiai buvo reti arba nefiksuoti (pvz., Alytau ir Utenos apskrityse). Grafike pateikiami tik tie NVSC departamentai, kuriuose 2025 m. buvo registruoti protrūkiai (4 pav.).

4 pav. Užregistruotų protrūkių skaičius apskrityse 2025 m. (n=40)

Protrūkiai pagal užsikrėtimo vietą ir sukėlėją

2025 m. iš viso užregistruota 40 protrūkių. Didžioji jų dalis – 31 protrūkis (77,5 proc.) – kilo šeimose, 9 protrūkiai (22,5 proc.) buvo išplitę visuomenėje.

Tarp išplitusių protrūkių dažniausia užsikrėtimo vieta buvo vaikų lopšeliai-darželiai, kuriuose užregistruoti 2 protrūkiai (5,0 proc. visų protrūkių). Kiti išplitę protrūkiai buvo pavieniai (po 1 atvejį; po 2,5 proc.) ir registruoti darbovietėje (susijęs su namuose ruošto maisto vartojimu), prekybos įstaigoje, globos namuose, vaikų stovykloje, turgavietėje bei maisto tvarkymo įstaigoje. Vienas išplitęs protrūkis (2,5 proc.) apėmė kelias užsikrėtimo vietas – vaikų lopšelių-darželių, kavinę ir viešbutį (3 lentelė, 5 pav.).

Šeiminių protrūkių analizė

Iš 31 šeimose kilusio protrūkio dažniausiai nustatytas sukėlėjas buvo salmonelės – 9 protrūkiai (29,0 proc. visų šeiminių protrūkių). Kampilobakterijos sukėlė 8 protrūkius (25,8 proc.), nepatikslingos

bakterijos – 7 protrūkius (22,6 proc.), jersinijos – 3 protrūkius (9,7 proc.). Taip pat šeimose registruoti VHA ir žarnyno pirmuonių sukelti protrūčiai – po 2 protrūkius (po 6,5 proc.).

Šeiminiai protrūčiai daugiausia buvo susiję su bakterinės kilmės infekcijomis, ypač salmonelioze ir kampilobakterioze – tai rodo namų aplinkos ir maisto ruošimo higienos svarbą protrūkių prevencijai.

Išplitusių protrūkių analizė

Iš 9 registruotų išplitusių protrūkių beveik pusę – 4 protrūkius (44,4 proc.) – sukėlė salmonelės. Šie protrūčiai buvo nustatyti vaikų lopšelyje-darželyje, globos namuose, prekybos įstaigoje bei jungtiniame židinyje, apėmusiame vaikų lopšelių-darželių, kavinę ir viešbutį. Pastarasis protrūkis buvo identifikuotas pasitelkus molekulinės sekoskaitos metodus, leidusius patvirtinti epidemiologinį ryšį tarp skirtingų objektų.

Nepatikslintų bakterinių sukėlėjų sukelti 2 išplitę protrūčiai (22,2 proc.) buvo nustatyti darbovietėje (protrūkis susijęs su namuose gaminto deserto vartojimu) ir maisto tvarkymo įstaigoje. Botulizmo sukėlėjo sukeltas protrūkis (11,1 proc.) buvo siejamas su turgavietėje įsigytais produktais. Jersinijų sukeltas protrūkis (11,1 proc.) registruotas vaikų stovykloje, o kampilobakterijų sukeltas protrūkis (11,1 proc.) – vaikų lopšelyje-darželyje (3 lentelė, 5 pav.).

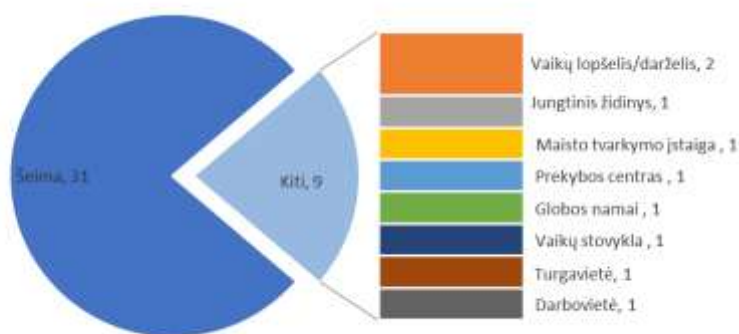
3 lentelė. Protrūčiai pagal užsikrėtimo vietą ir sukėlėją 2025 m. (n=40)

Užsikrėtimo vieta	Iš viso	Sukėlėjas						
		Salmonelės	Kampilobakterijos	Botulizmo sukėlėjas	Jersinijos	Bakterijos, nenustatytos	VHA	Žarnyno pirmuonys
Šeima	31	9	8	0	3	7	2	2
Vaikų lopšelis-darželis	2	1	1	0	0	0	0	0
Jungtinis židinytis*	1	1	0	0	0	0	0	0
Maisto tvarkymo įstaiga	1	0	0	0	0	1	0	0
Prekybos įstaiga	1	1	0	0	0	0	0	0
Globos namai	1	1	0	0	0	0	0	0
Vaikų stovykla	1	0	0	0	1	0	0	0
Turgavietė	1	0	0	1	0	0	0	0
Darbovietė (maistas iš namų)	1	0	0	0	0	1	0	0
Iš viso:	40	13	9	1	4	9	2	2

*Jungtinis židinytis – protrūkis, apėmęs kelias užsikrėtimo vietas: vaikų lopšelių-darželių, kavinę ir viešbutį.

Analizuojant 2025 m. protrūkių struktūrą pagal užsikrėtimo vietą, nustatytas ryškus šeiminių protrūkių dominavimas – jie sudarė 77,5 proc. visų registruotų protrūkių. Tai rodo, kad didžioji dalis infekcijų plito ribotoje aplinkoje, dažniausiai susijusioje su namuose ruošto maisto vartojimu ir artimu kontaktu tarp šeimos narių.

Nors išplitę protrūčiai sudarė mažesnę dalį (22,5 proc.), jų reikšmė visuomenės sveikatai išlieka didelė. Šie protrūčiai fiksuoti ugdymo, globos, prekybos bei viešojo maitinimo įstaigose ir pasižymėjo didesniu galimu infekcijos plitimo mastu bei sudėtingesniu epidemiologiniu valdymu. Ypač reikšmingas buvo jungtinis protrūkis, apėmęs kelis skirtingus objektus, pabrėžęs tarpsektorinio bendradarbiavimo svarbą protrūkių kontrolėje.

5 pav. Protrūkių struktūra pagal asmenų užsikrėtimo vietą 2025 m. (n=40)

Protrūkių pasiskirstymas pagal susirgusių asmenų skaičių

2025 m. protrūkių pasiskirstymas pagal susirgusių asmenų skaičių rodo aiškią mažo masto protrūkių dominavimo tendenciją. Didžioji dalis protrūkių kilo šeimose ir pasižymėjo nedideliu susirgusiųjų skaičiumi – net 33 protrūkiai (82,5 proc. visų protrūkių) apėmė po 2 susirgimo atvejus.

Vidutinio dydžio protrūkiai buvo reti: su 4 ir 5 susirgimo atvejais užregistruota po 2 protrūkius (po 5,0 proc.). Pavieniai didesni protrūkiai fiksuoti su 8 ir 9 susirgimo atvejais (po 1 protrūkį, 2,5 proc.).

Didžiausias 2025 m. protrūkis buvo vienas jungtinis židinys, kuriame susirgo 27 asmenys. Nors jis sudarė tik 2,5 proc. visų protrūkių, šis atvejis turėjo reikšmingą epidemiologinį svorį – jame susirgę asmenys sudarė 21,1 proc. visų 2025 m. protrūkiuose registruotų ligonių. Tai rodo, kad net pavieniai didelio masto protrūkiai gali turėti didelį poveikį bendram sergamumui (4 lentelė, 6 pav.).

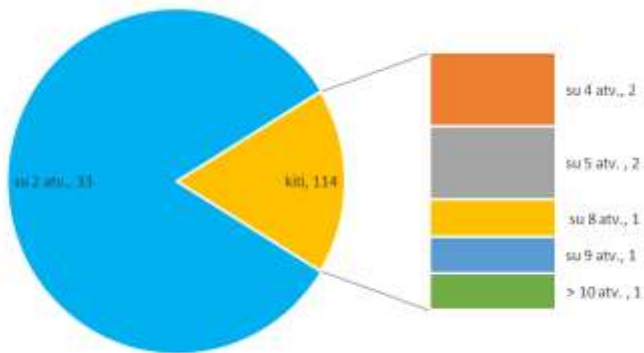
Protrūkių analizė pagal užsikrėtimo vietą rodo, kad mažiausio dydžio protrūkiai beveik išimtinai buvo būdingi šeimoms, tuo tarpu didesni protrūkiai dažniau fiksuoti vaikų lopšeliuose-darželiuose, maisto tvarkymo įstaigose, darbovietėse ar globos institucijose (4 lentelė).

4 lentelė. Protrūkių ir ligonių skaičius protrūkiuose pagal užsikrėtimo vietą 2025 m.

Protrūkio vieta	2 atv.	4 atv.	5 atv.	8 atv.	9 atv.	≥10 atv.	Iš viso protrūkių	Ligonių sk.
Šeima	30	1	0	0	0	0	31	64
Vaikų lopšelis-darželis	1	0	1	0	0	0	2	7
Jungtinis židinys*	0	0	0	0	0	1	1	27
Maisto tvarkymo įstaiga	0	0	0	0	1	0	1	9
Darbovietė	0	0	0	1	0	0	1	8
Globos namai	0	0	1	0	0	0	1	5
Prekybos įstaiga	0	1	0	0	0	0	1	4
Vaikų stovykla	1	0	0	0	0	0	1	2
Turgavietė	1	0	0	0	0	0	1	2
Iš viso:	33	2	2	1	1	1	40	128

Lentelėje pateikiamos tik tos protrūkių dydžio kategorijos, kurios 2025 m. buvo faktiškai registruotos

Dauguma protrūkių buvo nedideli – 33 židiniai turėjo po 2 ligonius. Didesni protrūkiai pasitaikė retai: fiksuoti pavieniai židiniai su 4–9 ligoniais, taip pat vienas protrūkis, kuriame susirgo daugiau nei 10 asmenų. Grafikas parodo, kad dominavo mažo masto protrūkiai, tačiau ir pavieniai didelio masto protrūkiai gali turėti didelį poveikį bendram sergamumui (6 pav.).

6 pav. Protrūkių pagal ligonių skaičių židiniuose 2025 m. (n=40)

Pagrindiniai protrūkių rizikos veiksniai 2025 m.

2025 m. pagrindiniu žarnyno infekcinių ligų protrūkių rizikos veiksniu išliko maistas – su juo buvo susiję daugiau nei pusė visų užregistruotų protrūkių. Iš 40 protrūkių net 24 buvo susiję su maisto vartojimu, o juose susirgo 94 asmenys.

Didžiausią riziką kėlė gyvūninės kilmės produktai, ypač paukštiena ir jos produktai, kurie buvo susiję daugiau nei su trečdaliu visų per maistą išplitusių protrūkių. Vienodai dažnas ryšys su salmonelėmis ir kampilobakterijomis rodo sisteminės maisto saugos problemas – nepakankamą terminį apdorojimą bei kryžminę taršą buitinėse ir institucinėse virtuvėse.

Kiauliena, kiaušiniai bei jų produktai pasižymėjo didesne sukėlėjų įvairove, o tai leidžia daryti prielaidą apie skirtingus užteršimo mechanizmus gamybos, laikymo ir paruošimo etapuose. Tuo tarpu vaisiai, uogos ir daržovės buvo susiję išimtinai su jersinioze, patvirtinant šios infekcijos plitimą per augalinės kilmės produktus, ypač esant blogoms laikymo sąlygoms.

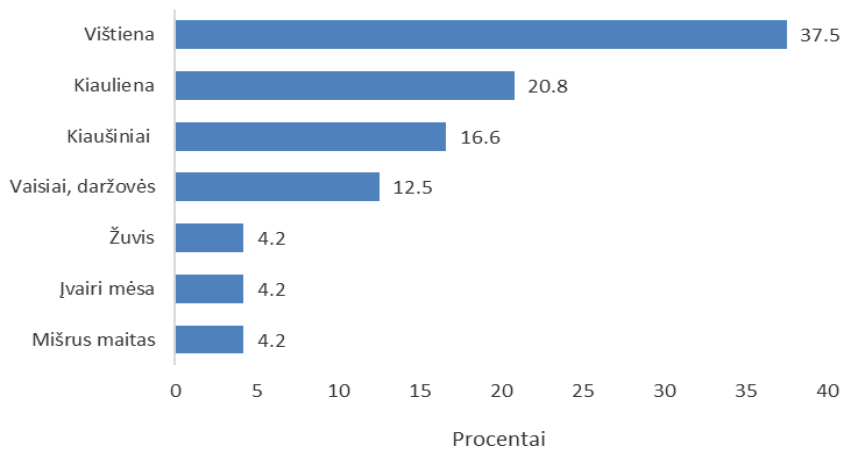
Išskirtinis 2025 m. atvejis buvo botulizmo protrūkis, susijęs su turgavietėje įsigytais vytintos žuvies produktais, pabrėžiantis ypač didelę nepakankamai kontroliuojamos prekybos riziką.

Pažymėtina, kad ketvirtadalyje protrūkių rizikos veiksniai liko nenustatyti, kas dažniausiai sietina su vėlyva židinių registracija bei ilgu kai kurių ligų (pvz., pirmuonių) inkubaciniu periodu (5 lentelė). Per maistą išplitusių protrūkių struktūra detalizuojama 7 paveiksle.

5 lentelė. Protrūkių sukėlėjai ir rizikos veiksniai 2025 m. (n=40)

Protrūkių sukėlėjai	Vištena ir jos produktai	Kiauliena ir jos produktai.	Įvairių rūšių mėsa ir jos produktai	Kiaušiniai ir jų produktai	Žuvis ir jos produktai	Vaisiai, uogos, daržovės	Mišrus maistas	Kelionės metu	Per aplinką, dėl asmeninės higienos stokos	Rizikos veiksnys nenustatytas	Iš viso
Salmonelės	4	2		2				2		3	13
Kampilobakterijos	5	1	1	1						1	9
Botulizmo sukėlėjas					1						1
Jersinijos		1				3					4
Bakterijos, nenustatytos		1		1			1		2	4	9
HAV								1	1		2
Žarnyno pirmuonys										2	2
Iš viso:	9	5	1	4	1	3	1	3	3	10	40

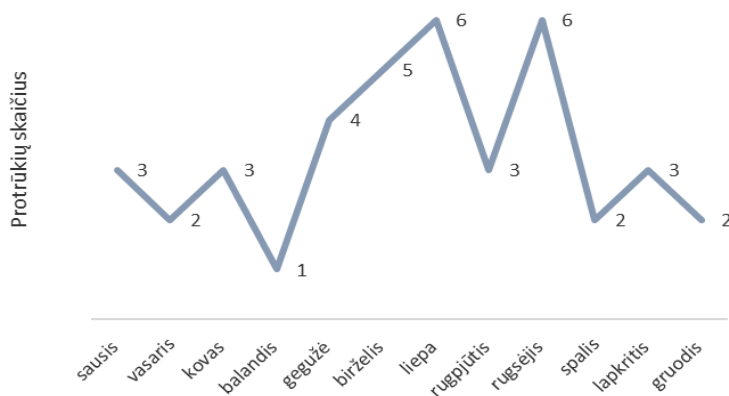
Siekiant aiškiau įvertinti atskirų maisto produktų grupių reikšmę protrūkių formavimuisi, žemiau pateikiamas per maistą išplitusių protrūkių pasiskirstymas procentais pagal maisto produktų grupes.

7 pav. Per maistą išplitusių protrūkių procentinė struktūra pagal maisto produktų grupes 2025 m. (n = 24)

Protrūkių sezoniškumas

Analizuojant protrūkių pasiskirstymą pagal mėnesius 2025 m., matyti ryškus sezoniškumas. Mažiausias protrūkių skaičius fiksuotas pavasario pradžioje, balandžio mėnesį, o didžiausias – vasaros ir ankstyvo rudens laikotarpiu. Pikas stebėtas liepos ir rugsėjo mėnesiais, kai užregistruota po 6 protrūkius. Vasaros mėnesiais (birželį–rugsėjį) iš viso registruota beveik pusė visų metų protrūkių, o tai gali būti siejama su didesniu maisto vartojimu ne namų aplinkoje, aukštesne aplinkos temperatūra ir intensyvesniu gyventojų judumu. Šaltuoju metų laikotarpiu protrūkių skaičius išliko nedidelis ir santykinai stabilus (8 pav.).

8 pav. Protrūkių skaičius pagal mėnesius 2025 m. (n=40)

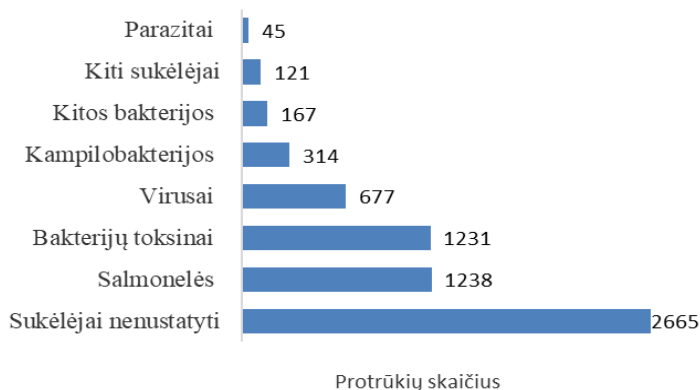
Maisto kilmės protrūkiai Europos Sąjungos šalyse 2024 m.

Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro (ECDC) bei Europos maisto saugos agentūros (EFSA) duomenimis, 2024 m. Europos Sąjungos (ES) šalyse buvo užregistruoti 6 558 maisto kilmės protrūkiai, kurių metu susirgo 62 481 asmuo. Iš jų 3 336 ligoniai (5,3 proc.) buvo hospitalizuoti, 53 – mirė.

Didžiausią dalį protrūkių sudarė per maistą plintančių bakterijų sukelti protrūkiai (26,2 proc.), bakterijų toksinų (18,8 proc.) ir virusų (10,3 proc.). Absoliutūs protrūkių skaičiai pagal sukėlėjus

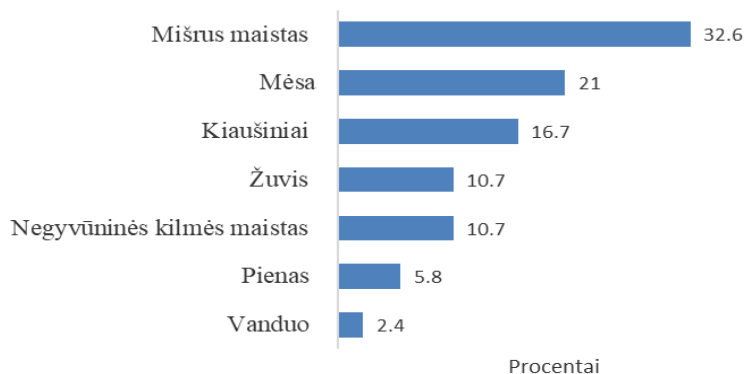
pateikiami 9 paveiksle. Net 42,2 proc. visų protrūkių ES mastu liko nenustatytos etiologijos – tai rodo reikšmingus epidemiologinės diagnostikos iššūkius stebėsenos sistemose.

Tarp bakterinių protrūkių dominavo salmoneliozė, kuri sudarė beveik penktadalį visų registruotų protrūkių, kampilobakteriozė išliko antra pagal dažnį bakterinė infekcija. Ši struktūra atitinka ir Lietuvoje matomas tendencijas, patvirtindama šių sukėlėjų reikšmę visuomenės sveikatai (9 pav.).

9 pav. Protrūkių skaičius pagal ligos sukėlėją ES šalyse 2024 m. (n=6558)

Tik 8,1 proc. visų ES užregistruotų protrūkių (533 protrūkiai) buvo nustatytas patvirtintas priežastinis ryšys tarp susirgimo ir konkretaus maisto produkto. Tai rodo sudėtingą infekcijos perdavimo veiksnių nustatymo procesą. Dažniausiai nustatyti rizikos veiksniai buvo mišrus maistas, mėsa ir jos produktai bei kiaušiniai (10 pav.).

10 pav. Protrūkių rizikos veiksnių procentinis pasiskirstymas ES šalyse 2024 m. (n=533)

Pateikti ES šalių duomenys naudojami kaip bendras epidemiologinis kontekstas, leidžiantis įvertinti maisto kilmės protrūkių mastą ir struktūrą Europos lygiu.

ŽARNYNO INFEKCINIŲ LIGŲ PROTRŪKIŲ ANALIZĖS 2025 M. APIBENDRINIMAS IR IŠVADOS

Bendrosios tendencijos ir pokyčiai 2024–2025 m.

1. Pritaikius 2025 m. metodiką retrospektyvinei 2024 m. duomenų analizei, nustatyta, kad tikslinių protrūkių epidemiologinė situacija iš esmės išlieka stabili: bendras protrūkių skaičius sumažėjo 11,1 proc. (nuo 45 iki 40), o susirgusių asmenų skaičius – 13,5 proc. (nuo 148 iki 128 atvejų).
2. Matomi teigiami pokyčiai tradicinėse protrūkių grupėse – salmoneliozės protrūkių skaičius sumažėjo 1,2 karto, o nepatiksintų bakterinių infekcijų protrūkių – 2,1 karto. Kita vertus, fiksuotas reikšmingas kampilobakteriozės (3 kartus) ir jersiniozės (2 kartus) protrūkių augimas, rodantis kintantį infekcijų profilį ir galimai gerėjančią laboratorinę diagnostiką.

2025 m. protrūkių struktūra, ligos sunkumas ir mirtys

3. 2025 m. protrūkių struktūroje dominavo salmonelės (32,5 proc.), kampilobakterijos (22,5 proc.) ir nepatiksintos bakterijos (22,5 proc.). Nors šių protrūkių skaičius buvo panašus, salmoneliozė lėmė didžiausią ligonių naštą – 43,8 proc. visų susirgusiųjų.
4. Daugiau nei pusė susirgusiųjų (57,8 proc.) buvo hospitalizuoti. Itin sunkia ligos eiga pasižymėjo botulizmas (100 proc. hospitalizacija) ir salmoneliozė (91,1 proc.). 2025 m. užregistruoti 2 mirties atvejai (salmoneliozės ir botulizmo protrūkiuose), pabrėžiantys šių infekcijų keliamą riziką visuomenės sveikatai.

Teritorinis pasiskirstymas ir protrūkių pobūdis

5. Protrūkių teritorinis pasiskirstymas buvo netolygus – didžiausia jų koncentracija fiksuota Vilniaus ir Kauno apskrityse, o Alytaus ir Utenos apskrityse tikslinių protrūkių neregistruota.
6. Didžioji dalis protrūkių (77,5 proc.) kilo šeimose, tačiau išplitę protrūkiai pasižymėjo didesniu galimu infekcijos plitimo mastu. Dažniausia užsikrėtimo vieta visuomenėje išliko vaikų lopšeliai-darželiai.
7. Diagnostikos pažanga, įskaitant molekulinės sekoskaitos metodų taikymą, leido identifikuoti sudėtingą jungtinį protrūkį, apėmusį kelis objektus (vaikų lopšelių-darželių, kavinę ir viešbutį), ir patvirtinti epidemiologinį ryšį tarp jų.

Protrūkių mastas ir rizikos veiksniai

8. Nors 82,5 proc. visų protrūkių buvo maži (po 2 susirgusius asmenis), vienas didžiausias jungtinis protrūkis (27 ligoniai) sudarė net 21,1 proc. visų metų protrūkių susirgimų.
9. Maistas buvo pagrindinis infekcijos perdavimo veiksnys – jis lėmė 60 proc. visų protrūkių. Paukštiena identifikuota kaip didžiausios rizikos maisto produktų grupė (37,5 proc. maisto protrūkių), susijusi su salmoneliozės ir kampilobakteriozės plitimu. Daržovės tapo pagrindiniu jersiniozės, o žuvis, įsigyta turgavietėse, – botulizmo infekcijos šaltiniu.
10. Ketvirtadalyje (25 proc.) visų protrūkių rizikos veiksnio nustatyti nepavyko, kas dažniausiai sietina su vėlyva židinių registracija bei ilgu kai kurių ligų (pvz., pirmuonių) inkubaciniu periodu.

Sezoniškumas

11. Beveik pusė visų 2025 m. protrūkių užregistruoti birželio–rugpjūčio mėnesiais. Didžiausias protrūkių skaičius fiksuotas liepą ir rugsėjį (po 6 protrūkius) – tai siejama su aukšta aplinkos temperatūra, padidėjusiu gyventojų mobilumu vasaros laikotarpiu ir kolektyvų formavimusi rudens pradžioje.

Informacijos šaltinis:

European Food Safety Authority (EFSA) | European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC) „The European Union One Health 2024 Zoonoses Report“